

De farizeeërs weten altijd alles

Preek over Johannes 9:2-4

Te lezen: Johannes 9
Eerste gemeentepreek
Hoogezand, 21 juni 1964

In de evangeliën Mattheus, Marcus en Lucas vinden we veel gebeurtenissen uit Jezus leven uiterst beknopt weergegeven. De verhalen rond Jezus optreden zijn daar ontdaan van alle entourage en bepalen ons bij de kern van de zaak. In een minimum van woorden wordt ons een maximum aan feiten medegedeeld. Het evangelie naar de beschrijving van Johannes heeft een heel ander karakter. Niet alleen dat het theologisch veel fijnzinniger is, in de verhalende gedeeltes laat het ook veel meer kleine bijzonderheden zien van de gebeurtenissen rond Jezus optreden.

Het gedeelte dat wij vanmorgen uit het Johannesevangelie gelezen hebben is dan ook geen tot op de kern van de zaak gereduceerd verslag. Dit gedeelte is een kleurrijk verhaal over een ontmoeting, een botsing zo U wilt, tussen de officiële Joodse theologie en Gods liefde in Zijn Zoon Jezus Christus. De schrijver van dit gedeelte moet een groot mensenkenner zijn geweest en een scherp oog voor menselijke verhoudingen hebben gehad. De personen die hier ten tonele gevoerd worden zijn zo levensecht, spreken en handelen zo diep menselijk, dat je helemaal geen rijke fantasie behoeft te bezitten om het hier beschrevene voor je ogen te zien gebeuren.

Daar is de figuur van de blindgeborene. Eén van de vele blinden uit de oosterse landen. En daardoor lid van het uitgebreide bedelaarscorps. Iedere dag zit hij op dezelfde hoek van de straat en mompelt dezelfde woorden die door goedwillende voorbijgangers verstaan worden als een smeekbede om een aalmoes. Een zielig hoopje mens, die de zon slechts kent door de hitte die zij overdag verspreid en de bomen slechts kent aan de schaduw die zij geven. Een zielig hoopje mens, die zijn medemensen slechts kent als woorden of als harde handen die hem opzij duwen, wanneer hij zonder het te weten, eens in de weg zit. Alle dagen uit zijn leven lijken op elkaar. Je zou van hem kunnen zeggen, dat hij een man zonder verleden en een man zonder toekomst is.

En plotseling worden deze eindeloze zwarte onveranderlijkheid van zijn leven doorbroken. In die eindeloze reeks perioden van afwisselend langs de weg zitten en op zijn matje slapen is er plotseling een moment X dat niet verdwijnt in de tijdeloosheid van de andere momenten uit zijn leven. Op dat moment X worden de jaren uit zijn leven tot dan toe werkelijk verleden tijd en de jaren die nog voor hem liggen werkelijk toekomst. Op dat moment X valt er een straal, nee een hele bundel licht in zijn uitzichtloze situatie. In dat moment X wordt zijn leven van koers verandert, we zouden beter kunnen zeggen; krijgt zijn leven voor het eerst werkelijk een koers.

In dat moment X komt Jezus zijn leven binnen. Jezus opent hem de ogen voor de materiele wereld. Hij ziet de zon, de mensen, de bomen en de hoek van de straat waar hij zoveel jaren heeft zitten bedelen. En Jezus opent hem ook de ogen voor de geestelijke wereld, want in vers achtendertig lezen we dat hij zich voor Jezus neer werpt en uitroept 'Ik geloof, Here'. En als deze man nog van verbazing met zijn ogen staat te knipperen tegen de wereld die voor hem is opengegaan, als hij zijn gelijk nog niet goed aankan, wordt hij tot onderwerp van theologisch debat.

De officiële Joodse theologie, gerepresenteerd door enkele farizeeërs, maakt zich van deze genezing meester. De farizeeërs waren de godgeleerden bij uitnemendheid. Zij kennen de wet en de profeten van buiten. Zij hadden zich opgeworpen tot de specialisten in godsdienstige aangelegenheden. Hun optreden kende dan ook geen enkele onzekerheid. Zij kwamen in het geloof nooit voor vragen te staan. Zij hadden zich op grond van de wetten van Mozes een godsdienstig systeem opgebouwd dat sloot als een bus. Elke voorval uit iemands leven wisten ze zonder moeite in dit systeem te plaatsen. Op elke vraag die de praktijk van het leven opwierp wisten ze een pasklaar antwoord te geven. De farizeeërs hebben dan ook in het geheel geen moeite om de genezing van de blindgeborene te interpreteren. Koel, en zelfverzekerd classificeren deze vaklieden deze genezing als het werk van iemand die niet van God komt, want hij houdt de sabbat niet. Hun toelichting op dit oordeel over Jezus is ook zo zelfverzekerd. Elke zin wordt ingeleid met de woorden: 'We weten'. Op godsdienstig terrein kan de houding van de farizeeërs het beste gekarakteriseerd worden met de woorden 'we weten'. Deze lieden wisten alles van God, maar de berichten die ons via de evangeliën over de farizeeërs bereiken doen ons steeds weer afvragen of ze ook wel iets van God begrepen hadden met name of ze wel iets van Gods barmhartigheid begrepen hadden.

Het is de vraag of het wel juist is bij deze mensen van een geloofsleven te spreken. Steeds weer laten de evangeliën ons zien dat in hun nooit de diensten weigerend geloofssysteem alle leven doodgedrukt was. De farizeeën wisten elk geval van ziekte, elk ongeluk dat iemand overkwam elk leed dat iemand te dragen kreeg zonder aarzelen te verklaren als Gods gerechte straf voor het overtreden van een van Mozes geboden.

Nu is het inderdaad zo, dat de wet van Mozes duidelijk stelt, dat God de overtreders van zijn wet zal straffen. Maar de farizeeërs hadden zich uit deze wetten een keihard godsdienstig systeem opgebouwd, dat zij gebruikten om hun medemensen in hun ziekte en nood als zondaars te veroordelen. Zij sloegen hun medemensen met de wetten van Mozes om de oren. In hun godsdienstig stelsel was uitsluitend plaats voor Gods straffende gerechtigheid. De farizeeërs waren goede kenners van de schriften, maar dat het Oude Testament ook menigmaal spreekt van Gods barmhartigheid waren ze vergeten, moesten ze trouwens ook wel vergeten, want het woord barmhartigheid paste niet in hun systeem.

De godsdienstige opvattingen van de farizeeërs zijn er weer een voorbeeld van, dat wanneer een mens gaat proberen om Gods handelen met wereld en mensheid in een kloppend systeem te beschrijven, deze mens altijd gedwongen wordt een bepaalde kant van Gods wezen onder de tafel te werken. Wanneer een mens gaat proberen Gods liefde en Gods gerechtigheid met elkaar kloppende te krijgen, wordt hij altijd gedwongen een van beide kanten van Gods wezen te laten schieten. Wanneer hij Gods liefde onder de tafel werkt komt hij tot een godsdienstig systeem, waarin wet, vloek en verdoemenis de wachtwoorden zijn. Wanneer hij Gods gerechtigheid onder de tafel werkt wordt hij een aanhanger van een of ander vorm van alverzoening. Het is een natuurlijke behoefte van de mens om alles in het leven kloppend te willen krijgen. Alles moet verstandelijk doorzichtig zijn. Op godsdienstig gebied brengt deze behoefte ons ertoe om te proberen om het heilshandelen van God in een verstandelijk kloppend systeem te beschrijven, om te proberen het hart van de Here God in kaart te brengen. Talloze voorbeelden uit de Bijbelse geschiedenis en uit de kerkgeschiedenis leren ons dat een dergelijk streven slechts tot brokkenmakerij leidt. 'Mijn gedachten zijn hoger dan Uw gedachten en mijn wegen hoger dan Uw wegen.' Wanneer een mens niet wil buigen voor deze uitspraak van de Heer over Zichzelf, en toch gaat

proberen het handelen van God in een of ander systeem kloppend te krijgen, dan zal dat systeem altijd een vertekend beeld van God geven. Dan geeft zo'n systeem ons God in menselijke uitvoering.

Zo gaf het geloofssysteem van de farizeeërs het beeld van Gods gerechtigheid in menselijke uitvoering. Door hun medemensen steeds met Gods straffende gerechtigheid te dreigen gebruikten de farizeeërs de wetten van Mozes om geestelijke heerschappij over hen uit te oefenen. Door de mensen steeds Gods oordeel en straf op het overtreden van de Wet te prediken bereikten ze, dat de mensen ook de predikers gingen vrezen. Bovendien hadden ze alle touwtjes van het kerkelijk leven in handen. De farizeeërs hadden het gelijk of gebruik om zich een machtspositie ten opzichte van hun medemensen te verwerven. En in deze machtspositie voelden de farizeeërs zich nu door Jezus bedreigd. Vandaar dat we steeds in de evangeliën lezen, dat de farizeeërs proberen Hem op een of ander punt uit Zijn prediking vast te zetten. Vandaar ook, dat de farizeeërs de genezing van de blindgeborene gebruiken om de omstanders eens te peilen op hun sympathie voor de door hen zo gehate Jezus.

En hiermee komen we aan de ouders van de blindgeborene. Deze mensen komen door de genezing van hun zoon in een moeilijk pakket. Het wondere gebeuren dat Jezus hun zoon het licht in de ogen geschonken heeft moet voor deze mensen een reden tot grote vreugde zijn geweest. Maar zodra de farizeeërs zich met deze genezing gaan bezighouden worden ze gedwongen elk uiterlijk vertoon van vreugde te onderdrukken. De farizeeërs wilden deze genezing gebruiken om de omstanders te peilen op hun sympathie voor Jezus. En dat voelen die ouders heel goed aan. Ze laten zich tot geen enkel commentaar verleiden. We hebben gelezen, dat die ouders op de vraag van de farizeeërs hoe hun zoon plotseling kon zien, antwoorden: 'Wij weten dat dit onze zoon is, en dat hij blindgeboren is; maar hoe hij nu zien kan weten we niet, en wie zijn ogen geopend heeft weten we niet; vraagt het hem zelf, hij heeft zijn leeftijd. Hij zal voor zichzelf spreken. Dit zeiden zijn ouders omdat ze bang waren voor de Joden, want de Joden waren reeds overeengekomen, dat indien iemand mocht belijden dat Hij de Christus was, hij uit de synagoge zou worden gebannen. Daarom zeiden zijn ouders: Hij heeft zijn leeftijd, vraagt het hem zelf.'

We hebben nu de blindgeborene gezien. De man voor wie door Jezus ingrijpen plotseling de aarde en de hemel opengingen. De man die, toen hij zijn geluk nog niet goed aankon, door de farizeeërs tot onderwerp van een theologisch steekspel wordt gemaakt. Deze blindgeborene heeft in een paar uur tijds ervaren, wat Gods barmhartigheid betekent en wat menselijke godsdienstige alweterij en heerszucht betekend. We hebben de farizeeërs gezien. De specialisten in godsdienstige aangelegenheden. De mensen met een godsdienstig systeem dat sloot als een bus. Die elk verdriet uit je leven wisten te verklaren als Gods straf voor het overtreden van een van Mozes geboden. De mensen die alles van God wisten, maar niets van Zijn liefde hadden begrepen. De mensen met een verstandelijk kloppend en daardoor vertekend, nee verminkt beeld van God. De predikers van Gods gerechtigheid in menselijke uitvoering. De mensen die zich met de godsdienst een heersers positie hadden verworven. We hebben de ouders van de blindgeborenen gezien. De mensen die heen en weer geslingerd worden tussen de blijdschap over de genezing van hun zoon en vrees voor de religieuze machtspositie der farizeeërs.

We hebben gezien hoe deze geschiedenis vol is van Gods liefde en van menselijke reactie hierop. We zouden de geschiedenis van Johannes negen kunnen noemen: Een ontmoeting tussen God en mensen die alles van God menen te weten rond de figuur van een om barmhartigheid smekende blinde bedelaar. De discipelen van onze Heer

nemen in deze geschiedenis een merkwaardige plaats in. Zij komen alleen in het eerste gedeelte van de geschiedenis voor.

Wanneer Jezus met Zijn discipelen bij de man uit onze geschiedenis komt, die dan nog als blinde bedelaar langs de weg zit, vragen de discipelen: ‘Rabbi, wie heeft gezondigd, deze of zijn ouders, dat hij blindgeboren is?’ De discipelen hadden reeds geruime tijd in Jezus nabijheid vertoefd. Zij hadden Jezus prediking over Gods barmhartigheid gehoord. Zij hadden in Jezus daden Gods barmhartigheid gehoord. Zij hadden in Jezus daden Gods barmhartigheid en liefde gedemonstreerd gezien. Maar ondanks dit alles waren de discipelen in hun geestelijk denken en aanvoelen nog gebonden aan het door de farizeeërs gepredikte geloofssysteem.

Alleen zo is het verklaarbaar, dat de ontmoeting met de blinde bedelaar de discipelen er slechts toebrengt in deze man een interessant theologisch geval te zien. Alleen zo is het verklaarbaar, dat de confrontatie met een in voden geklede smeekbede om wat barmhartigheid bij de discipelen slechts een theologisch interessante vraag doet opkomen. ‘Rabbi, wie heeft gezondigd, deze of zijn ouders, dat hij blindgeboren is?’ Het starre onbuigzame geloofssysteem van de farizeeërs had de volgende kenmerken: Alle geestelijk leven was er in dood gedrukt, het woord barmhartigheid kwam er niet in voor, het was een poging de menselijke behoefte aan godsdienstige alweterij te bevredigen.

Deze zelfde kenmerken vinden we terug in de vraag van de discipelen: ‘Wie heeft gezondigd, deze of zijn ouders, dat hij blindgeboren is?’ Het is ontstellend, dat een dergelijke vraag over de lippen komt van mensen die reeds geruime tijd met Jezus samen geweest zijn. Jezus geeft de discipelen een niet mis te verstaan antwoord op hun vraag: ‘Noch deze heeft gezondigd, noch zijn ouders, maar de werken Gods moesten in hem openbaar worden.’ Door dit antwoord heeft Jezus het blind-zijn van de hoofdpersoon uit onze geschiedenis getrokken uit de sfeer van godsdienstige alweterij, en heeft Hij deze blindheid beschreven als Gods soevereine wilsbesluit waar de discipelen geen navraag naar hebben te doen.

Jezus gaat niet in op het waarom van ‘s mans blindheid, maar bepaalt Zijn discipelen bij het waartoe ervan. ‘Maar de werken Gods moesten in hem openbaar worden.’ Jezus haalt hier een streep door elk godsdienstig systeem dat ziekte, ongelukken, verdriet en ellende in het leven wil verklaren, en bepaalt ons bij de opdracht waarvoor ziekte, ongelukken, verdriet en ellende in het leven van anderen ons plaatsen. Jezus zegt ‘Wij moeten werken de werken desgenen die Mij gezonden heeft.’ ‘Meester, waarom is deze man blind?’ Theologisch gezien een heel pienter vraagje. Maar Jezus gaat er niet op in. Jezus zegt daarentegen: De werken Gods moeten in het leven van die blinde openbaar worden, en wij moeten die werken werken. Het blind zijn van die man uit onze geschiedenis bepaalde Jezus niet bij het waarom van die blindheid, maar plaatste Hem als Zoon van God voor de opdracht Gods liefde en genezende kracht in het leven van die man zichtbaar te maken. En Jezus schonk de blindgeborene het licht in de ogen.

Wat doen we nu met deze geschiedenis? De kritiek op het geloofssysteem van de farizeeërs ligt ons wel. Strafredes tegen de farizeeërs behoren tot de standaarduitrusting van alle predikers die theologisch zuiver op de graad zijn. De farizeeërs staan voor ons gevoel ook zo prettig ver van ons af in hun godsdienstige opvattingen en praktijken. Wij vrome christenen hebben ons in ons denken gedistantieerd van alle personen uit de evangeliën, die Jezus in zijn optreden hebben gedwarsboomd. En het is altijd prettig een strafrede aan te horen, wanneer je het

gevoel hebt, dat de kritiek je zelf op geen enkele wijze raakt. Zoiets is een prachtige gelegenheid om je menselijke behoefte aan leedvermaak te bevredigen. De kritiek op de farizeeërs ligt ons wel, en brengt ons leven op geen enkele wijze onaangenaam in beroering.

Met de kritiek op de discipelen ligt het heel wat moeilijker. Zoals we ons in ons denken gedistantieerd hebben van alle Bijbelse personen die Jezus hebben gedwarsboomd, zo hebben we ons in ons denken min of meer vereenzelvigd met alle Bijbelse personen die Jezus hebben gesteund en hem zijn gevolgd. En de discipelen rijden in ons Bijbelgedeelte een scheve schaats. Ze blijken in hun geloofsleven nog vast te zitten aan de godsdienstige opvattingen en praktijken van de door ons bekritiseerde farizeeërs. Met de discipelen voelen we ons hier zelf een beetje veroordeeld. En ik geloof, dat dit gevoel terecht zal blijken te zijn, wanneer we verschillende opvattingen en praktijken uit ons christelijk leven eens eerlijk onder de loep durven te nemen.

Hoeveel jaar zijn wij met Jezus op weg, en hoe vaak blijkt niet dat we nog zo weinig van Jezus begrepen hebben? Hoe vaak lijkt het er niet op, dat we een geloofssysteem in plaats van een geloofsleven hebben? Hoe vaak bedrijven we geestelijke allesweterij? Hoe vaak verliezen we ons in theologische debatten en blijft Gods opdracht liggen? Vindt U ook, dat de wereld steeds bozer en slechter wordt? Wat doe je daar als goed menende christen aan? Wel, je benoemt een commissie die tot taak krijgt een conferentie voor te bereiden die tot thema zal hebben: 'Heer, hoe komt de wereld zo slecht?' Na enkele maanden vol vergaderingen heeft die commissie de zaak rond, en kunnen we ons fijn voor een paar dagen met elkaar afzonderen in een rustig gelegen conferentiecentrum. We pakken de Bijbel, leggen de ene tekst naast de andere, en proberen zo tot een antwoord te komen op de vraag hoe het komt dat de wereld steeds slechter wordt en steeds minder behoefte aan het evangelie schijnt te hebben. Het ene referaat volgt op het andere. Aan het slot van de conferentie hebben we de zaak rond en leggen onze conclusies zwart op wit vast.

Jezus zegt: Verdoe je tijd niet met theologiseren over de vraag hoe de wereld zo slecht is, in deze wereld moeten de werken Gods openbaar worden, en wij moeten werken de werken van degene die Mij gezonden heeft, er komt een nacht waarin niemand werken kan. De reddende kracht van Gods liefde moet in deze wereld openbaar worden. In de levens van verloren mensen moet de betekenis van het volbrachte verlossingswerk van Jezus Christus openbaar worden. De wereld moet zien wie Jezus is. Onder de werken Gods neemt het verzoenend lijden en sterven van Jezus Christus de eerste plaats in. Wij moeten getuigen zijn van dit liefdewerk Gods opdat dit werk van God in de wereld openbaar wordt, opdat mensen zich laten verzoenen. Maken wij de ellende van de wereld tot onderwerp van een theologisch interessante discussie of volbrengen wij de opdracht die wij van Gods wege jegens deze wereld hebben?

In hoeveel preken is de geestelijke degeneratie van de wereld alleen maar een feit dat nodig theologisch verklaard moet worden? Hoeveel christelijke kerken en gemeenschappen hebben zich in zichzelf opgesloten doordat ze verlorenheid van de wereld verklaard hebben vanuit een of ander systeem en nu niets anders doen dan de wereld als nu eenmaal tot de ondergang gedoemd veroordelen? Jezus zegt: Jullie moeten niet verklaren, maar werken de werken van Degene die mij gezonden heeft, zolang het dag is. Er komt een nacht waarin niemand werken kan. We zijn het er allemaal over eens dat het nacht wordt in de wereld. We moeten ons nu niet in de binnenkamer terugtrekken en bij het kunstlicht van onze systemen de komst van deze

nacht theologisch gaan zitten te verklaren. We moeten naar buiten gaan en de laatste stralen genadelicht die op deze aarde vallen gebruiken om de mensen Jezus te laten zien. Hebben we een star, alles verklarend en daardoor dood godsdienstig systeem als dat van de farizeeërs? Weten we de ondergang van de wereld koel en rustig te interpreteren vanuit ons systeem? Of zijn we bewogen door de reddende liefde van God voor deze wereld, en voeren we de opdracht uit die wij jegens de wereld hebben? Zitten we rustig te theologiseren of worden we door liefde van Christus gedreven en zijn we getuigen van Christus verzoenend lijden en sterven, opdat dit reddend werk van God openbaar wordt in deze wereld?

Wat bezitten we: Een theologisch systeem dat klopt, of een hart dat klopt? Wanneer we een farizeïsche houding aannemen ten opzichte van de wereld in het algemeen, zullen we die houding ook aannemen ten opzichte van een enkel persoon uit die wereld. De buurman die Christus niet kent, en wiens huisgezin niet zo best marcheert, wat is die voor u? Onderwerp van een theologische beschouwing in de trant van: Zie je wel, hij wil van God noch gebod weten, en nu gaat het in zijn gezin mis. Komt ervan als je niets van het geloof wil weten. Zie je wel, er staat immers geschreven: 'De goddelozen hebben geen vrede.' Klopt precies. Of is die buurman onderwerp van onze christelijke naastenliefde? Vervullen wij de opdracht die wij van Godswege jegens die buurman hebben? Zijn wij voor hem levende getuigen van Christus? Gods zonden vergevend en levens vernieuwend werk moet in het leven van die buurman openbaar worden. Werken wij eraan mee, dat dat gaat gebeuren? Die farizeïsche houding van de discipelen kunnen wij niet alleen ten opzichte van een ongelovige aannemen, maar ook ten opzichte van iemand uit de gemeente. Wanneer een broeder of zuster een niet geheel brandschoon verleden heeft, en in het leven allerlei tegenslag te dragen krijgt, wat is die broeder of zuster dan voor u? Onderwerp van gepraat in de trant van: Zie je wel, boontje komt om zijn loontje. Nu presenteert God Zijn rekening.

Verdiende straf. Of is zo'n broeder of zuster onderwerp van onze broederliefde? Vervullen wij de opdracht die wij van Godswege jegens zo'n broeder of zuster hebben? Gods werken moeten in het leven van die broeder of zuster openbaar worden. Bedrijven we godsdienstige alweterij en bemoeizucht of volbrengen we de heilige opdracht om Gods werken in het leven van onze naaste openbaar te doen worden? Wat bezitten we: Een systeem dat klopt of een hart dat klopt? Kunnen we de geestelijke armoede en de nood in het leven van broeders en zusters rustig aanzien, er rustig over praten, deze dingen tot onderwerp van een theologische beschouwing maken? Dan zijn wij als de discipelen, die bij de ontmoeting met de blinde bedelaar niets anders wisten te doen dan 's mans ellende tot onderwerp van een theologische interessante vraag te maken. Of volbrengen we onze opdracht en opzichte van de wereld en broeders en zusters in nood? Gods werken moeten openbaar worden in deze wereld en in het leven van broeders en zusters. En wij moeten die werken werken zolang het dag is, want er komt een nacht waarin niemand werken kan. Wanneer wij dat doen, handelen wij naar Christus wil, die niet ellende van de blindgeborenen ging theologiseren, maar Gods genezende kracht in zijn leven openbaarde door hem het licht in de ogen te schenken. Dat wij werken de werken van Degene die ons gezonden heeft.

Amen.